

Борець Тетяна Олександрівна,
старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
кримінальної поліції ННІ № 1 НАВС,
кандидат юридичних наук

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСОБИ ПІД ЧАС
ПРОВАДЖЕННЯ СЛІДЧИХ ДІЙ У ЇЇ ЖИТЛІ ЧИ
ІНШОМУ ВОЛОДІННІ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНО-
ПРАВОВИХ АКТІВ У ГАЛУЗІ КРИМІНАЛЬНОГО
СУДОЧИНСТВА**

В кожній сучасній, демократичній державі світу забезпечення прав і свобод людини та громадянина повинно відображати основний зміст і напрямок її діяльності. Україна в жодному разі не повинна становити виключення. Функція забезпечення дотримання та недопущення порушення конституційних прав та свобод людини і громадянина покладається на окремі органи державної влади, чи не найважливішу позицію серед яких займає Національна поліція України.

У цьому контексті доцільним виявляється твердження стосовно того, що у процесі виконання покладених на Нацполіцію завдань (у тому числі провадження слідчих (розшукових) дій, місцем проведення яких є житло чи інше володіння особи) працівники зазначеного відомства повинні сумлінно та неухильно дотримуватися положень Конституції України та кримінального процесуального законодавства. Адже, як правильно відзначає В.О. Демиденко, неналежне виконання будь-яким органом державної влади своїх функцій щодо утвердження конституційних прав та свобод людини завдає серйозних негативних наслідків діяльності держави у цьому напрямку [1, с. 139].

Крім того, конституційні норми, спрямовані на забезпечення державою реалізації, охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, потребують від поліції та інших правоохоронних органів послідовно спрямовувати свою правозастосовчу діяльність на забезпечення добробуту людини, дотримуючись при цьому принципу верховенства Основного Закону, здійснення якого є головним у створенні правової держави.

Однак в окремих моментах працівники слідчих підрозділів, в ході проведення слідчих (розшукових) дій у житлі чи іншому володінні особи, самі не бажаючи того, можуть порушувати захищені законом права особи. Все це пояснюється наявністю багатьох недоліків та суперечливих моментів у вітчизняному законодавстві. Так, нерідко норми КПК України суперечать положенням Конституції України. Крім того, в окремих моментах, у КПК України недостатньо чітко та повно описано процесуальний порядок проведення слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи. Така ситуація часто спричиняє труднощі як працівникам правоохоронних органів, так і володільцям приміщення, де необхідно провести слідчі (розшукові) дії.

Забезпечення недоторканності та захист сфери особистого і сімейного життя слід віднести до розряду найважливіших прав людини. Про це свідчить той факт, що саме вказаній галузі прав приділено значну увагу як у вітчизняному, так і у міжнародному законодавстві.

Саме у контексті вищевказаного справедливим видається згадування того факту, що в ході проведення слідчих (розшукових) дій у житлі чи іншому володінні особи, під загрозою порушення та недотримання може перебувати не лише конституційне право на недоторканність житла, але і ряд загальних прав на свободу й особисту недоторканність.

Право на недоторканність житла тісно переплітається і з майновим правом на житло. Аргументувати це припущення досить просто, оскільки без права на житло не виникає право на

його недоторканість. Право на недоторканість житла є особистим немайновим правом, згідно з яким громадянин сам вирішує, кого йому запрошувати в гості, з ким спілкуватись, яким чином проводити час дозвілля у своїй оселі. Ніхто не може обмежувати його в цих правах, за винятком випадків передбачених законом [2, с. 97].

При цьому держава повинна створювати умови, за яких кожен громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність, або взяти в оренду. Однак на сьогоднішній день ми змушені констатувати недієвість зазначених норм. Нажаль, багато тисяч громадян нашої держави або взагалі не забезпечені житлом.

Конституція України гарантує кожному недоторканість житла (ст. 30). У ній зазначено, що не допускається проникнення до житла чи іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду.

Крім того, захищаючи конституційне право особи на недоторканність житла, законодавець передбачив і кримінальну відповідальність за його порушення. Так, у ст. 162 КК України зазначено, що незаконне проникнення до житла чи до іншого володіння особи, незаконне проведення в них огляду та обшуку, а так само незаконне виселення чи інші дії, що порушують недоторканість житла громадян, караються штрафом, виправними роботами або обмеженням волі. Як кваліфікуюча ознака даного злочину вказано вчинення тих самих дій службовою особою або із застосуванням насильства чи з погрозою його застосування [3, с. 387].

Отже, законодавець прагне захистити кожного як від незаконного проникнення до їх житла чи іншого володіння, так і від несанкціонованого проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Утім, зважаючи на наявність такого роду відповідальності та на суворість покарання, передбаченого за вчинення зазначених дій, працівники правоохоронних органів у процесі розслідування кримінальних проваджень повинні чітко

та неухильно виконувати всі вимоги Конституції України та КПК України.

Як ми вже зазначали право на недоторканність житла є одним із визначальних і у нормах міжнародного законодавства та гарантується окремими нормативно-правовими актами. До останніх, в першу чергу, слід віднести Загальну Декларацію прав людини, яку прийнято та проголошено резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. У 12 статті даного законодавчого акту зазначено, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань [4, с. 7].

Схожа норма закріплена і у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, який, у свою чергу, прийнято Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. Нашою державою даний законодавчий акт ратифіковано 23 березня 1976 р. Так, у ст. 17 зазначеного документу вказано, що ніхто не може зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист законом від такого втручання чи таких посягань [5, с. 13, 213].

Аналогічне змістове навантаження несе ст. 8 Європейської Конвенції про захист прав людини й основних свобод, що була прийнята у 1950 р. Так, у ній проголошено, що кожен має право на повагу до його приватного і сімейного життя, до житла і до таємниці кореспонденції. Крім того, у другій частині цієї ж статті відзначено, що держава не може втручатися у здійснення цього права інакше ніж згідно із законом та у випадках, необхідних у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання

заворушенням і злочинам, для захисту здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших людей [5, с. 63].

Як ми бачимо, структура вищезазначених нормативно-правових актів залишає можливість законодавчим органам тих країн, які ратифікували ці документи, у власному законодавстві встановити порядок проникнення у житло людини законним шляхом, при цьому не порушуючи їх конституційних прав. Так, у вищезазначених документах вказано про недопущення “безпідставного посягання на недоторканність житла”, “заборону незаконних посягань на недоторканність житла” та про можливість держави втручатися у здійснення права на повагу до житла лише відповідно до норм закону та з метою запобігання заворушенням і злочинам. Відтак, можемо зробити висновок, що за наявності зазначених у законі підстав проникнення до житла представниками влади все ж таки можливе.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Демиденко В.О. Структура утвердження конституційних прав та свобод людини й громадянина / В.О. Демиденко // Науковий вісник НАВСУ. – К., 2004. – Вип. №5. – С.138–145.
2. Бірюков І.А. Цивільне право України. Загальна частина: [навчальний посібник] / Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Співак В.М. - К.: Наукова думка, 2000. –304с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.] ; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. – К.: Юрінком Інтер, 2016. –1064с.
4. Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. – Амстердам-Київ: Сфера, 1999. – 341 с.
5. Гом'єн Донна. Короткий путівник по Європейській конвенції з прав людини / Гом'єн Донна. – Львів: "Кальварія", 1998. – 172с.